

BURDUR SÜT SIĞIRCILIĞININ SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Nihat ÖZEN

Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü,
Antalya

H. Hüseyin OLUĞ

Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü,
Antalya

Özet: Bu araştırma, Türkiye hayvancılığında önemli bir yere sahip olan Burdur süt siğirciliğinin bazı sorunlarının olabileceği düşünülerek planlanmıştır. Çalışma, yöreyi en iyi temsil edebilecek 340 işletmede, yüz yüze doldurulan anketlerle yürütülmüştür.

Elde edilen sonuçlara göre, Burdur genelinde küçük işletmeler çoğunlukta olup bunların büyük kısmında hayvanlar için uygun ahır ortamı sağlanamamaktadır. Yem bitkileri ekimi ve kaba yem üretimi yetersizdir. Hastalıklar konusunda gerekli bilgi ve deneyimlere sahip değildirler. Ayrıca ürünlerini pazarlama, yapay tohumlama ve parasal destek konularında bazı sorunlarla karşı karşıyadırlar.

Problems of The Dairy Cattle Production in Burdur and Some Suggestions to Solve Them

Summary: This study was carried out in order to determine the problems of the dairy cattle productions in Burdur province and to raise some suggestions to solve them. A total of 340 farms selected to represent the region at the best level were evaluated through the special inquiries fulfilled together face to face with the farmers.

Data obtained from the inquiries collected from the farmers indicated that most of the farms were small in scale; most of them were not able to provide proper stable conditions; were not efficient in terms of feed and fodder production; were suffering the shortage of technical information and experience in animal diseases. Besides, they have important problems in marketing, artificial insemination service and financial subsidies.

Giriş

Toplumun daha sağlıklı yaşaması, ortalama insan ömrünün yükseltilmesi, gelecek nesillerin sağlıklı ve dinamik olabilmesi dengeli beslenmeyi gerekli kılmaktadır. Bu nedenle hayvansal ürünlerden sağlanan proteinin ve dolayısıyla hayvancılığın önemi büyümektedir. Yetişkin bir insanın günlük protein gereksinimi 70 gr dolaylarında olup, dengeli beslenme için bunun en az %40' ının hayvansal kökenli olması önerilmektedir. Türkiye' de günlük ortalama protein tüketimi 93 gr dolaylarında olup, bunun 1/3' ü hayvansal kökenlidir. Son yıllarda hayvansal protein alımında gerek miktar gerekse oransal yönden artışlar görülmekle beraber, ulaşılan düzeyler yine de yetersizdir (1).

*Bu araştırma, Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde Prof. Dr. Nihat Özen, Prof. Dr. Salim Mutaf ve Doç Dr. Ragıp Tıǧlı' dan oluşan jüri tarafından 10.10.1996 tarihinde yüksek lisans tezi olarak kabul edilen eserden özetlenmiştir.

İnsanların tükettikleri proteinlerin en büyük kaynağını sığırlar oluşturmaktadır. Sığırlar ruminant olup, tek midelilerle insanların sindiremedikleri yem ve yiyecekleri rumenlerindeki mikroorganizmalar sayesinde sindirerek, bunlardan insanlara mutlaka gerekli olan esansiyel aminoasitlerini sentezleyebilirler.

Türkiye sığır varlığı bakımından Dünya ülkeleri arasında ön sıralarda olmasına rağmen, verimlilik bakımından gerilerde kalmaktadır. Bu durum öncelikle popülasyonun büyük ölçüde düşük verimli yerli ırklardan oluşması, yani kültür ırkı ve melezlerinin payının düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Verim düşüklüğünün diğer bir nedeni ise, yetiştiriciliğinin, geleneksel ekstansif niteliğinin korunması sonucu, hayvanların mevcut genetik kapasitelerini ortaya koymalarına uygun çevre şartlarının sağlanamamasıdır.

Burdur'da, süt sığırılığı son zamanlarda önemli gelişmeler göstermiş ve istenen düzeyde olmasa da, ekstansif yetiştiricilik, yerini entansif yetiştiriciliğe terk etmeye başlamıştır. Bunun sonucu girdi maliyetleri yükselmekle beraber, sağlanan kazanç da artmıştır.

Bu gelişmelere karşın, yöredeki işletmelerde ciddi sorunların bulunduğu bilinmektedir. Bu çalışmada, Burdur süt sığırılığının genel durumunun ortaya konup sorunlarının belirlenmesi ve bunlara çözüm olabilecek bazı önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Materyal ve Metod

Materyal

Araştırmanın ana materyalini, incelemeye alınan 340 işletmeden, anket yolu ile toplanan orjinal veriler oluşturmaktadır. Bu bilgilere ek olarak konuya ilişkin bazı araştırma ve incelemelerle istatistiksel bilgilerden de yararlanılmıştır.

Metot

Araştırma alanı olarak Burdur seçilmiş, ilin merkez ilçe dahil 11 ilçesinden, her ilçeyi, doğal koşullar (iklim, morfolojik yapı vb.) ve süt sığırılığı bakımından temsil edebilecek köyler, Tarım İl Müdürlüğü'nün teknik elemanları ile birlikte yapılan değerlendirmeler sonucunda saptanmış ve bu yolla 68 köy seçilmiştir. Daha sonra, süt sığırılığı üretim faaliyetinin yoğunluğu göz önünde bulundurularak, bu köylerde anket yapılacak 340 işletme, "gayeli örnekleme" yöntemi ile saptanmıştır.

İşletmeler belirlendikten sonra, üreticilerle yüz yüze görüşülerek, anket formundaki sorulara alınan yanıtlar kaydedilmiştir. Toplanan verilerin dökümü yapıldıktan sonra ilk olarak, sağmal inek sayısı esas alınmak suretiyle, 340 işletme, 3 gruba ayrılmıştır. Daha sonra, her gruba giren işletmelere ait veriler tablolar halinde özetlenerek, arazi varlığı, ırklara göre hayvan sayısı, üretim ve pazarlama durumu, üreticilerin teknik bilgi düzeyleri, hayvan barmakları, hayvanların yenilenmesi bakımı ve hayvan hastalıkları ile mücadele durumu ortaya konulmuştur. Anket sorularına verilen yanıtları yansıtan iki yanlı tablolarındaki bağımsızlık testleri için, Khi-kare dağılımına diğer bir yaklaşım olan G-istatistiği kullanılmıştır (2). Son olarak da,

işletmelerde hayvan yetiştiriciliğinin daha verimli ve daha rantabil olabilmesi için gerekli hususlar vurgulanmaya çalışılmıştır.

Araştırma Bulguları

İşletme Büyüklüğü

Çizelge 1. Büyüklüklerine Göre İncelenen İşletme Sayı ve Oranları (%)

İşletme büyüklüğü (baş)	1-5	6-10	11+	Toplam
İşletme sayısı	296	38	6	340
Oranı	87.05	11.17	1.78	100

Çizelgede görüldüğü gibi, araştırmaya konu teşkil eden işletmelerin, %87.05 gibi, büyük bir kısmını, 5 veya daha az ineğe sahip işletmeler oluşturmuştur.

Uçak (3), Samsun yöresinde ithal ineklerle çalışan işletmeler üzerinde yaptığı çalışmada 1-3 başlık işletmeleri "küçük işletmeler" olarak adlandırmış ve bunların oranını %6.71 olarak bulmuştur. Görüldüğü gibi bu çalışmada küçük işletme olarak değerlendirilen 1-5 başlık işletmelerin oranı Uçak (3) tarafından bulunan değerden çok yüksektir.

Tarımsal Arazi Varlığı ve Dağılımı

İncelenen işletmelerdeki toplam arazi varlıkları sulu ve kuru olarak sınıflandırıldıktan sonra, bunlarını işletme büyüklüklerine göre dağılımları Çizelge 2. de verilmiştir.

Çizelge 2. İşletme Büyüklüklerine Göre Kuru ve Sulu Arazi Varlıkları

Arazi durumu	İşletme büyüklüğü		
	1-5	6-10	11+
Kuru (da)	9283	1987	190
Kuru (%)	68.62	64.53	53.52
Sulu (da)	4244.5	1092	165
Sulu (%)	31.38	35.47	46.48
Toplam (da)	13527.5	3079	355
Toplam (%)	100.00	100.00	100.00

Görüldüğü gibi, tarımsal arazi varlığı içerisinde sulak arazilerin oranı kuru arazilerden düşüktür. Bununla beraber, hayvan sayısı yüksek olan işletmelerde sulu arazi oranının artış gösterdiği gözlenmiştir. Ekonomik hayvancılık için yeterli miktarda kaliteli kaba yem üretimi zorunlu olduğuna göre bu artış doğaldır. Ancak, bunlarda bile, sulu arazi miktar ve oranlarının yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir.

Sığır Varlığı

Çalışmaya konu olan işletmelerdeki toplam sığır sayıları hakkında bilgi edinmek amacıyla, işletmelerin inek, düve, dana, buzağı ve boğa sayıları saptanarak herbirinin oranları Çizelge 3. de sunulmuştur.

Çizelgedeki verilerden toplam sığır varlığının % 70.90' ının 1-5 ineğe sahip işletmelerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu oran Uçak (3), tarafından yapılan çalışmadaki küçük işletmeler için bulunan % 43.9 oranından çok yüksektir.

Çizelge 3. İşletme Büyüklüklerine Göre Toplam Sığır Varlıkları

Sığır (baş)	İşletme büyüklüğü				Toplam sığır varlığında (%)
	N=296 1-5	N=38 6-10	N=6 11+	N=340 Gen. top.	
İnek	814	256	94	1164	42.76
Düve	298	106	30	434	15.94
Dana	311	77	31	419	15.39
Buzağı	450	140	41	631	23.18
Boğa	57	15	2	74	2.73
Toplam sığır	1930	594	198	2722	100.00
İşletme gruplarının payı (%)	70.90	21.82	7.28	100.00	

Irklara Göre Dağılım

Çizelge 4 incelendiğinde işletmelerde bulunan sığırların büyük çoğunluğunun saf Siyah Alacalar' dan oluştuğu ve bunu Siyah Alaca melezlerinin izlediği anlaşılmaktadır.

Erkan ve Girgin (4) Ankara Mürted ovasındaki işletmelerde Siyah Alaca ve melezlerinin oranını % 72 olarak vermektedir.

Çizelge 4. Sığır Irklarının İşletme Büyüklüklerine Göre Dağılımı

İşletme büyüklüğü	Irklar							Toplam
	Saf Siyah Alaca	Siyah Alaca melezi	Simmental	Simmental melezi	Esmer	Esmer melezi	Yerli Kara	
1-5	Baş 1227 x 4.14 (%) 63.58	569 1.92 29.48	17 0.05 0.88	1 0.03 0.05	36 0.11 1.86	48 0.16 2.49	32 0.11 1.66	1930 6.52 100.00
6-10	Baş 509 x 13.39 (%) 83.30	3 .65 16.31	7 0.18 1.15	- - -	29 0.76 4.75	3 0.08 0.49	- - -	611 16.06 100.00
11+	Baş 196 x 32.66 (%) 98.98	- - -	- - -	- - -	1 0.17 0.51	1 0.17 0.51	- - -	198 33 100.00
Toplam	Baş 1932 x 5.68 (%) 70.53	632 1.86 23.07	24 0.07 0.87	1 0.003 0.04	66 0.19 2.40	52 0.16 1.89	32 0.09 1.2	2739 8.053 100.00

Yem Bitkileri Ekimi

Çizelge 5. Yem Bitkileri Ekiliş Oranları ve Ekim Alanları

Yem Bitkileri	İşletme büyüklüğü					
	1-5		6-10		11+	
	%	da	%	da	%	da
Çavdar	7.42	271	8.74	100	14.92	30
H. Pancarı	0.79	29	0.96	11	2.49	5
Fiğ	6.67	243.5	8	91.5	3.98	8
Yonca	4.70	171.5	10.31	118	3.48	7
Yulaf	21.21	774	16.69	191	27.37	55
Arpa	52.83	1928	50.33	576	16.90	40
Korunga	1.21	44	0.26	3	11.44	23
Mısır	4.85	177	4.71	54	14.43	29
Şeker kamışı	0.055	2	-	-	1.49	3
Sudan otu	0.14	5	-	-	0.50	1
Burçak	0.125	1	-	-	-	-
Ayçiçeği	0.051	2	-	-	-	-
Kocadarı	0.125	1	-	-	-	-
Toplam	100.00	3649	100.00	1144.5	100.00	201

Karlı bir hayvancılık, kaliteli ve yeterli miktarda kaba yem üretimi yapmakla mümkündür. Bunu sağlamadan başarılı bir hayvancılık yapmaktan söz etmek doğru değildir. Hayvancılık işletmelerindeki giderlerin büyük çoğunluğunu yem giderleri oluşturduğuna göre, bu oranın mutlaka düşürülmesi gerekir. Bu çalışmada ele alınan işletmelerde üretilen başlıca yem bitkileri ve bunların ekim oranları Çizelge 5 de gösterilmiştir.

Çizelgeden anlaşılacağı üzere, yem bitkileri içinde arpa, birinci ve ikinci grup işletmelerde en yüksek paya sahip olmasına karşın, 10 başlıktan büyük işletmelerde en fazla ekilen yem bitkisi yulafır. Baklagil yem bitkilerinin toplam ekiliş alanları, işletmeler büyüdükçe belli ölçülerde artmakla beraber, yine de %20' nin altında kalmakta olup, yetersizdir.

Bu oranlar gerek Çetin ve Koyuncu' nun (5) Bursa yöresindeki, gerekse Uçak' ın (3) Samsunda' ki işletmelerde saptadığı baklagil ekim alanlarının paylarından çok düşüktür.

Ahırların Projelendirilmesi

Çizelge 6. Projeli Ahırların Oranı

	İşletme büyüklüğü			
	1-5	6-10	11+	Genel
Komşuya bakarak	10.47	7.89	-	10.00
Projeli	17.22	34.21	100.00	20.58
Diğerleri	72.31	57.90	-	69.42

SD=2; G=24.90; P<0.01

Çizelgede görüldüğü gibi küçük işletmelerde projeli ahırların oranı oldukça düşük olup, işletmeler büyüdükçe bunların oranı artmaktadır.

Sütün Değerlendirilmesi

İnsan beslenmesi açısından önemli hayvansal kaynaklı proteinlerden biri olan süt esansiyel aminoasitler bakımından zengindir. Ancak gerektiği şekilde değerlendirebilmek için sütün doğal yapısını bozmayacak işleme teknikleri ve pazarlama yöntemleri geliştirilerek piyasaya sunulması zorunludur. Araştırmaya konu olan işletmelerde sütün değerlendirilme şekilleri Çizelge 7. de sunulmuştur.

Çizelge 7. İşletmelerin Sütü Değerlendirme Şekilleri (%)

Değerlendirme Şekli	İşletme büyüklüğü			
	1-5	6-10	11+	Genel
Mandıra	31.75	23.68	100.00	32.05
Özel sektör	39.52	34.21	-	38.23
Süt fabrikaları	28.04	42.11	-	29.11
Kendisi tüketiyor	0.69	-	-	0.61

SD= 2; G=17.405; P<0.01

Görüldüğü gibi üretilen süt, büyüklüğü 10 başı geçmeyen işletmelerde en fazla özel sektöre verilmektedir. Sütün genellikle tamamına yakın bir kısmı satılmakta, sadece küçük işletmelerde, o da çok az bir kısmı, işletme içerisinde tüketilmektedir. Sütün üreticilerden toplanıp işleyicilere ulaştırılması, hemen hemen bütünüyle, üreticilerin kendilerinin de üye olduğu kooperatifler tarafından gerçekleştirilmektedir. Evlerden toplanan süt önce toplama merkezine ulaştırılmakta ve buradan da, sütü satın alan kurum ve kuruluşların araçları ile fabrika veya mandıralara taşınmaktadır. Toplama merkezinde süt soğutma tankları bulunmaktadır. Süt, genellikle yazın sabah ve akşam sağıldıktan hemen sonra, kışın da sabah sütü yine hemen, fakat akşam sütü gece boyunca bekletildikten sonra, ertesi sabahın sütü ile birlikte alınmaktadır.

Çizelge 8. Süt Satışında Sorun Durumu (%)

Süt satışında sorun	İşletme büyüklüğü			
	1-5	6-10	11+	Genel
Var	21.28	21.05	33.33	21.47
Yok	78.72	78.95	66.67	78.53

SD=2; G=0.459; P>0.05

Çizelge 8' den anlaşıldığı gibi, işletmelerin büyük çoğunluğunda sütün pazarlanması konusunda sorun yaşanmamaktadır. Sorun bildiren işletmeler, başlıca, süt fiyatlarının düşüklüğü ile Tarım Bakanlığı'nın prim bedellerinin zamanında ödenmemesini dile getirmişlerdir.

Hayvan Sağlığı ve Veteriner Hizmetlerine Ait Bilgiler

Çizelge 9 incelendiğinde, en fazla sorun yaratan hastalığın mastitis olduğu ve bunu şapın izlediği görülmektedir. Büyük işletmelerde tırnak ve ayak hastalıklarının görülmemesi, projeli serbest ahırların oranının yüksek olmasına bağlanabilir. Mastitisin süt sığırları işletmelerinde en önemli hastalık olduğu, Saner (6) tarafından Ege Bölgesinde yapılan çalışmada da ortaya konmuştur.

Çizelge 9. Sığırlarda Görülen Önemli Hastalıklar (%)

Hastalık	İşletme büyüklüğü			
	1-5	6-10	11+	Genel
Mastitis	38.51	39.47	33.33	38.52
Şap	12.83	10.52	16.67	12.64
Tırnak ve ayak	3.37	7.89	-	3.85
Diğerleri	9.48	26.31	16.67	11.47
Hastalık görülmeyen	35.81	15.81	33.33	33.52

SD=7; G=13.604; P>0.05

Çizelge 10. Veteriner Hizmetlerinden Yararlanılma Durumu (%)

Hizmetin Kaynağı	İşletme büyüklüğü			
	1-5	6-10	11+	Genel
İl Müdürlüğünden	14.52	15.78	16.66	14.70
Özel Veterinerden	46.97	47.36	83.34	47.65
Her ikisinden	38.51	36.86	-	37.65

SD=3; G=5.972; P>0.05

İşletmelerin çoğu özel veterinerlerden yararlanmaktadır. Salgın hastalıkların tedavisinde Tarım İl Müdürlüğü'nden, diğer hastalıklarda daha çok özel veterinerlerden yararlandığı bildirilmiştir. Özel veteriner bulunmayan bölgelerde sadece İl Müdürlüğü sağlık hizmetleri ile yetinilmektedir. Bu konularla ilgili olarak Saner (6) tarafından Aydın-Manisa yörelerindeki büyük işletmelerde çok sık veteriner çağrılmasına karşın, küçük işletmelerde, çok zorda kalmadıkça veterinerlere başvurulmadığı saptanmıştır.

Kayıt, Numaralama ve Süt Kontrolüne Ait Bilgiler

Yörede soykütüğü tutma, numaralama, sütte yağ kontrolü ve mastitis kontrolüne ait bilgiler Çizelge 11. de verilmiştir.

Burada soykütüğü tutan ve hayvanları numaralayan işletmelerin oranlarının, işletme büyüklüğüne göre artış gösterse de, yeterli olmadığı görülmektedir. Soykütüğü tutan işletmelerin çoğunluğunu devlet destekli ithal sığır alan işletmeler oluşturmaktadır. İşletmelerde soykütüğü kayıtları Tarım İl Müdürlüğü elemanları tarafından tutulmaktadır. Numaralanan hayvanlar damızlık amaçlı olarak yetiştirilen dişi buzağılardır. Erkeklerin soykütüğü için numaralanmaması, damızlık olarak önem verilmediğini göstermektedir. Sütte yağ analizini toplayıcı kooperatif veya alıcılar yapmaktadır. Mastitis kontrolü yapılma oranları küçük işletmelerde oldukça düşük,

büyük işletmelerde ise yaygındır. Kısacası, işletme büyüklüğü arttıkça bu oranlarda artış olduğu gözlenmektedir.

Çizelge 11. Soykütüğü, Numaralama, Sütte Yağ Kontrolü ve Mastitis Kontrolüne Ait Bilgiler

		İşletme büyüklüğü			
		1-5	6-10	11+	Genel
Soykütüğü	Tutan	17.22	39.47	100.00	21.17
	Tutmayan	82.78	60.53	-	78.83
SD= 1 ; G= 28.061 ;		P<0.01			
Numaralama	Hepsini	14.52	18.42	66.66	15.88
	Birkısmını	43.58	52.64	33.34	44.41
	Hiçbirini	41.90	28.94	-	39.71
SD= 3 ; G= 12.993 ;		P<0.01			
Sütte yağ analizi	Yapılıyor	57.10	63.15	50.00	57.64
	Yapılmıyor	42.90	36.85	50.00	42.36
SD= 2 ; G= 0.658 ;		P>0.05			
Mastitis kontrolü	Yapanlar	31.08	50.00	83.33	34.11
	Yapmayanlar	68.92	50.00	16.67	65.99

SD= 2; G=11.456; P<0.01

Tohumlama Şekli

Çizelge 12. Yapay Tohumlamayı Tercih Durumu

Tercih	İşletme büyüklüğü			
	1-5	6-10	11+	Genel
Doğal aşım	21.28	10.52	-	19.70
Yapay tohumlama	75.68	84.21	100	77.05
Her kişi	3.04	5.27	-	3.25

SL= 2; G= 6.211; P< 0.05

Üstün nitelikli yavrular elde edebilmek için yapay tohumlamanın büyük önemi vardır. Ancak, bunda başarı, ineklerin kızgınlık gösterdiği uygun zamanda tohumlatılmasına, kızgınlığı iyi takip edilip kaçırılmamasına bağlıdır. Çizelge 12. de yapay tohumlamanın tercih edilme durumu verilmiştir. Buradaki değerler "boğaya vermeyi mi yoksa tohumlatmayı mı tercih ediyorsunuz?" sorusuna verilen yanıtları yansıtmakta olup, tamamen tercihleri ifade etmektedir. Uygulama bundan farklı olup, aşımın büyük çoğunluğu yapay tohumlama ile yapılmakta; hatta büyük işletmelerde yapay tohumlamanın payı % 90' lara aşmaktadır. Yapay tohumlamaya ilişkin bir çok şikayetler belirtilmiş olmasına karşın, uygulamada böylesi yüksek bir paya sahip olması, Tarım Bakanlığınca sunulan yapay tohumlama hizmetlerinin ucuz oluşuna dayandırılmaktadır.

Hayvan Satışında Karşılaşılan Sorunlar

Çizelge 13. Hayvan Satışında Sorunlar

Sorun	İşletme büyüklüğü			
	1-5	6-10	11+	Genel
Var	8.45	13.16	83.33	10.29
Yok	91.55	86.84	16.67	89.71

SD= 2; G= 19.018; P<0.01

Çizelgeye bakıldığında bütün işletme gruplarında hayvan satışında belirli oranlarda sorun olduğu görülmektedir. Bu sorunlar:

- Devletin hayvan satışlarına herhangi bir katkısının olmaması,
- Hayvanları genellikle araçların alması ve ucuz değer biçmeleri,
- Hayvanlarını kombinaya verenlerin ise paralarını çok geç almaları, şeklinde sıralanmıştır.

Gübreinin Değerlendirilmesi

Bitkisel üretimin artırılması için hayvancılık yan ürünü olan gübrenin büyük bir öneme sahip olduğu bilinmektedir. Sığır gübresinin işletmelerde değerlendirme şekilleri Çizelge 14. de verilmiştir.

Çizelge 14. Gübre Değerlendirme Şekilleri

Gübre değerlendirme	İşletme büyüklüğü			
	1-5	6-10	11+	Genel
Kendisi kullanıyor	87.5	92.10	83.33	87.94
Hemen satıyor	5.4	2.63	-	5
Olgunlaştırdıktan sonra satıyor	7.1	5.27	16.67	7.06

SD= 3; G= 2.062; P>0.05

Burada görüldüğü gibi, gübrenin büyük çoğunluğu tüm işletmelerin kendi tarım arazilerinde kullanılmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde gübrenin, az da olsa bir kısmı hemen satılmasına karşın, büyük işletmelerde buna rastlanmamış olup, satılan gübrenin tamamı olgunlaştırıldıktan sonra elden çıkartılmaktadır. Bununla beraber, işletmelerin hiç birinde gübre çukuruna rastlanmamış olup, gübre tamamen açıkta ve toprak üstünde biriktirilmektedir. Serbest tip projeli ahırlarda ahır temizliğinin 1-2 ayda bir yapıldığı, bağlı sistemlerde ahırın her gün temizlenip, gübrenin hemen ahırın dışına yığılarak, 1 hafta 10 gün kadar biriktirildikten sonra tarlaya taşındığı gözlenmiştir. Her iki sistemde de gübre olgunlaştırma işlemi, büyük ölçüde tarlalarda yığınlar halinde gerçekleştirilmektedir.

Sağım ve İşgücü

Süt sığırılığı işletmelerinde iş yoğunluğunun büyük kısmı sağımda kullanılmaktadır. Sağım sayısı ile işçi çalıştırılıp çalıştırılmaması ve sağım şekli bu yoğunluğu etkilemektedir. Sağım ile ilgili durum Çizelge 15. de gösterilmiştir.

Çizelgeye göre, işletmelerin büyük kısmında 2 sağım yapılmaktadır. Yüksek verimli ve laktasyonun ilk üç ayındaki inekler 3 kez sağılmaktadır. Küçük işletmelerde hayvanların büyük çoğunluğu günde iki kez sağıldığı halde, büyük işletmelerde 3 sağım veya en azından hayvanın durumuna göre 2 veya 3 sağım uygulaması, diğerlerinden çok daha yaygındır.

Küçük işletmelerin büyük kısmında sağım sadece kadınlar tarafından yapılmasına karşın, büyük işletmelerde, hayvan sayısındaki artışa paralel olarak, kadınların yanında erkekler de sağıma katılmaktadır. Büyük işletmelerin hiç birinde sadece kadınların sağım yaptığına şahit olunmamıştır.

Sağım da makina kullanımı işletme büyüklüklerine paralel bir gelişme göstermekte olup, küçük birimlerde yarıdan fazla olan elle sağım, büyük işletmelerde yerini tamamen makinalı sağıma terketmiştir. Makinalaşma ile ilgili olarak Çetin ve Koyuncu (5) Bursa yöresindeki işletmelerde benzer sonuçlara ulaşmıştır. Adı geçen çalışmada 5-10 ineği bulunan işletmelerde sağım makinası kullanma oranı %38 iken, 10' dan fazla ineğe sahip işletmelerde bu oranın % 95' lere çıktığı bildirilmektedir.

Çizelge 15. Sağımla İlgili Özellikler (%)

		İşletme büyüklüğü			
		1-5	6-10	11+	Genel
Sağım sayısı	2	91.21	76.31	50	88.82
	3	3.71	21.05	16.67	5.9
	Her ikisi	5.08	2.64	33.33	2.28
SD= 4 ; G= 19.133		P<0.01			
Sağımıcı	Kadın	73.98	44.73	-	69.41
	Erkek	10.13	18.42	16.66	11.18
	Her ikisi	15.89	36.85	83.37	19.41
SD= 3 ; G= 28.572 ;		P<0.01			
Sağım şekli	Elle	57.77	18.42	-	52.35
	Makina	40.54	81.58	100.00	46.18
	Her ikisi	1.69	-	-	1.47

SD=1; G= 33.754; P<0.01

Kooperatifleşme ve Kursu Gitme Durumu

Çizelge 16. Yetiştiricilerin Kooperatifleşme Durumu (%)

Kooperatife Üye	İşletme büyüklüğü			
	1-5	6-10	11+	Genel
Olan	77.37	81.57	66.36	77.64
Olmayan	22.63	18.43	33.34	22.36

SD=2; G=0.746; P>0.05

Burada açıklandığına göre kooperatifleşme tüm işletmelerde oldukça yaygındır. Büyük işletmelerde oran biraz düşük olup, bunun nedeni, sütlerini kooperatif yerine mandıralara vermeyi tercih etmeleri ve bu yüzden süt toplayan kooperatiflere girmekten kaçınmalarıdır.

Çizelge 17. Yetiştiricilerin Kursa Gitme Durumu (%)

	İşletme büyüklüğü			
	1-5	6-10	11+	Genel
Gitti	10.13	15.79	-	10.59
Gitmedi	89.87	84.21	100.00	89.41

SD=1; G=2.367; P>0.05

Çizelgeden de anlaşıldığı gibi, yetiştiricilerin büyük çoğunluğunun kursa gitmediği görülmektedir. Kursa giden yetiştiricilerin büyük kısmının Tefenni Ziraat Meslek Lisesinden kurs aldığı belirlenmiştir.

Yetiştiricilerin Memnun Olma Durumları

Çizelge 18. Yetiştiricilerin Yaptığı İşten Memnun Olma Durumu (%)

Yapılan işten	İşletme Büyüklüğü			
	1-5	6-10	11+	Genel
Memnun	85.81	86.84	83.37	85.88
Memnun değil	14.19	13.16	16.67	14.12

SD=2; G=6.201; P<0.05

Görüldüğü gibi, yetiştiricilerin büyük bir kısmı yaptığı işten memnundur. Memnun olmayanların şikayet ettikleri başlıca hususlar şunlardır;

- Yem fiyatlarının çok yüksek olması
- Süt fiyatlarının temel girdilerdeki fiyat artışlarını bir türlü yakalayamaması
- Et, süt ve ürünleri ithalatının yarattıkları olumsuzluklar
- Düşük faizli kredi sağlama olanaklarının kısıtlı oluşu
- Süt yağı primlerinin çok geç ödenmesi
- Süt satışı bedellerinin zamanında alınamaması.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada Burdur yöresindeki süt sığırcılığı işletmelerinin bazı önemli sorunlarının bulunduğu görülmüştür. Aşağıda özetlenmeye çalışılan sorunlar küçük işletmelerde büyük işletmelerden çok daha yoğun şekilde hissedilmektedir.

Elde edilen verilere göre, Burdur genelinde, küçük işletmeler çoğunlukta olup, bunların çoğu hayvanları için uygun ahır ortamı sağlayamamaktadır.

Kültür ırkı ve melezlerinin hayvan varlığı içerisindeki payı yüksek olmasına rağmen kendilerinden beklenen verim alınamamaktadır.

Sütlerini değer fiyatına satamadıkları, hastalık konusunda yeterli bilgi ve deneyimleri bulunmadığı, ayrıca yetiştiricilerin büyük çoğunluğunun önemli sorunlarla karşılaştıkları tesbit edilmiştir.

İşletmelerin hepsinde kullanılan kaba yem saman olup, kaliteli kaba yemde büyük açık vardır. Kullanılan kesif yemin, büyük çoğunluğunu, fabrika yemleri oluşturmakla beraber, bunların fiyatının süt fiyatlarına göre çok yüksek olması, işletmelerin karlılığını olumsuz yönde etkilemektedir.

Besleme konusunda yetiştiricilerin çoğunda bilgi eksikliği vardır ki, bu, hayvanların yeterli ve uygun şekilde yemlenmelerini engellemektedir.

İşletmelerin hemen hiç birisinde silaj yapılmadığı gibi, sap ve samanların besin değerini yükseltmek için herhangi bir işlem uygulanmamaktadır.

Kooperatif yöneticilerinin eğitimsizliği veya bilgi ve deneyim eksikliği nedeniyle, sütün pazarlanması ve ihaleler yoluyla uygun fiyat yaratılması gibi konularda, kooperatifler yeterince etkin olamamaktadır.

Yetiştiricilerin hayvan hastalıkları konusunda temel bilgilere sahip olmadıkları, hastalıklar çıkmadan veya tedavi zamanında gerekli önlemlerin alınmadığı, hayvanlar hastalandığında çaresiz kaldığı gözlenmiştir.

Meme temizliği işletmelerin tamamına yakın bir kısmında yapılmakla beraber, yeterince titiz davranılmamakta ve sağımla ilgili hususlar da gözardı edilmektedir. Bu da mastitis hastalığının artmasını sağlamaktadır.

Hastalık durumunda hem devlet hem de özel veteriner hizmetlerinden faydalanılmakla beraber, özel veteriner ücretlerinin yüksek olması, yetiştiricileri zor durumda bırakmaktadır.

İşletmelerin büyük çoğunluğunda soykütüğü kaydı tutulmamakta, sadece ithal sığır alan işletmelerdeki dişi damızlıklar Tarım Bakanlığı elemanlarınca numaralanıp kayıtları tutulmaktadır.

İşletmelerin büyük çoğunluğunda yapay tohumlama tercih edilmekle beraber, döl tutma oranları istenen düzeylerde değildir.

Yapay tohumlama turlarının sabah ve öğleden sonra, sadece belli saatlerde yapılması, pazar günleri hiç olmaması, yetiştiricileri zor durumda bırakmaktadır.

Yörede besiciliğin yaygın olmaması, erkeklerin besiye alınmadan, paraya sıkışıldığında düşük canlı ağırlıkta ve ucuz fiyatla satılmasına yol açmaktadır.

İşletmelerin bir kısmı sırf finansman yetersizliği nedeniyle ellerindeki düşük verimli yerli ırkları elden çıkarmayıp beslemeyi sürdürmek zorunda kalmaktadırlar.

İşletmelerin hiç birinde gübre olgunlaştırma çukuru bulunmadığı için, gübreden ne kendileri yeterince yararlanmakta, ne de satışından beklenen kazancı elde etmektedirler.

Küçük işletmelerin ahır kısıllarının yetersizliği, ithal sığır almalarını ve ithal sığır varlığına bağlı olarak sağlanan kredilerden yararlanmalarını engellemektedir ki, tüm arzularına rağmen, onların bu fiyatlardan yararlanıp gelişmelerini önlemektedir.

Buraya kadar açıklanan sorunlara çözüm olarak aşağıdaki öneriler getirilebilir:

1. Saf kültür ırkı hayvan potansiyeli büyük olan Burdur yöresinde damızlık niteliği yüksek hayvanlar saptanarak, bunlardan gerektiği şekilde yararlanılmalıdır. Buna paralel olarak, gebe düve ithalatı kademeli olarak durdurulmalı ve yerlerine bölgede yetiştirilenler ikame edilmelidir. Kısacası, mevcut sürülerden damızlık olarak da yararlanılmalıdır.

2. Süt ve yem fiyatları arasında uyumlu bir dengenin sağlanması ve aralarındaki uçurumun giderilmesi için, süte taban fiyatı uygulaması getirilmelidir.

3. Sütün pazarlanması konusunda devlet üreticilere uygun pazar koşulları yaratmalı; süt fiyatlarının belirlendiği ihaleleri denetleyerek sağlıklı fiyatların oluşmasına yardımcı olmalı; üretimi artırma yönünde teşvikler sağlamalı; ürün bedelleri ve primler zamanında ödenmelidir.

4. Kurulan kooperatif yöneticilerine yeterli bilgi ve deneyim kazandırılmalıdır.

5. Uygun ve düzenli bir kayıt sistemi yerleştirilerek, verim kontrolü yaygınlaştırılmalı; soykütüğü çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

6. Yetiştiricilere yönelik etkin eğitim ve yayım çalışmaları yapılmalıdır.

7. Yöre koşullarına uygun ahır projeleri geliştirilerek benimsetilmeli, bunun için devlet uygun krediler sağlamalıdır.

8. Kaliteli kaba yem ekimini artırıcı teşvikler yapılmalı; ayrıca yetiştiriciler besleme ve yemleme konularında bilgilendirilmelidir.

Kaynaklar

1. Arıkbay, N., 1990. Türkiye' de Hayvancılığın Bugünkü Durumu, Sorunları ve Çözüm Yolları. Milli Prodüktivite Merkezi Yayını. Verimlilik Dergisi. Sayı: 1990/4. Ankara.
2. Düzgüneş, O., Kesici, T., Gürbüz, F., İstatistik Metodları (I). Ankara Üniversitesi Yayınları: 861. Ders Kitabı: 229. Ankara, 1983.
3. Uçak, A., Samsun İli'nde İthal İneklerle Çalışan İşletmelerin Durum ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1992.
4. Erkan, MA., Girgin, I., Ankara Murted Ovasında Kontrollü Krediden Yararlanan Tarım İşletmelerinde Ahırların Verimliliği Üzerinde Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yıllığı. Cilt: 39 No:1-2. Ankara, 1988.
5. Çetin, B., Koyuncu, M., Bursa İli Merkez İlçesi Entansif Süt Sığırcılığı Faaliyetinde İş Gücü Kullanım Düzeylerinin Saptanması. Uludağ Üni. Ziraat Fak. Dergisi. 8,29-38, 1991.
6. Saner, G., Ege Bölgesi Süt Sığırcılığının Genel Bir Değerlendirilmesi. Hasad Dergisi. 86, 28-32, 1992.